

COMPARTIMENTUL DE ARTE VIZUALE AL MUZEULUI NAȚIONAL AL BANATULUI ȘI ÎMBOGĂȚIREA PATRIMONIULUI ÎN ANUL 2018

Marius Cornea*

Cuvinte-cheie: Muzeul Național al Banatului, Compartimentul de Arte Vizuale, donații, achiziții
Keywords: The National Museum of Banat, the Visual Arts Department, gifts, acquisitions

The Visual Arts Department within the National Museum of Banat and the Heritage Enrichment during the year 2018

(Abstract)

By publishing this article, we aim to illustrate the strategy of acquiring cultural assets and attracting gifts of such art objects in order to enrich the heritage of the Visual Arts Department established in December 2017 within the National Museum of Banat. During the year 2018, a large number objects, more exactly 4,506 items, were registered in the inventories of the Visual Arts Department, out of which 4,338 objects received as gifts, of extremely diverse typologies: paintings, sculptures, graphic works, ceramic, glass and metal objects, furniture, textiles and clothing accessories from different periods, and the archive of Virgil Birou (1903–1968), writer and art collector. In addition, with the financial support of the Timiș County Council, there were purchased 168 art objects.

Compartimentul de Arte Vizuale al Muzeului Național al Banatului a fost înființat în luna decembrie a anului 2017 prin hotărârea Consiliului Județean Timiș. Muzeul Național al Banatului a avut o Secție de Artă cu un bogat patrimoniu de peste 8.000 de lucrări de pictură, sculptură, grafică și artă decorativă, care a fost transferat Muzeului de Artă Timișoara, înființat în luna decembrie 2005. Noul Compartiment de Arte Vizuale și-a propus ca misiune colectarea, conservarea, restaurarea, cercetarea și expunerea obiectelor și a diverselor forme de expresie artistică din Banat, și, în sens larg, din România și Europa. În primul an de existență al Compartimentului de Arte Vizuale al Muzeului Național al Banatului au fost formate șapte colecții: 1. pictură, 2. grafică, 3. sculptură, 4. ceramică, sticlă și metale, 5. mobilier, 6. textile și accesorii vestimentare și 7. colecția arte vizuale – diverse (fond documentar), având drept misiune ilustrarea diverselor curente artistice din Banat, România și Europa și a gustului / modei ca fapt de societate pentru provincia Banat în perioada modernă și contemporană (1700 – până în prezent), în vederea prezentării acestor bunuri culturale în expoziții, care să se adreseze diverselor

categorii de public muzeal: copii, adulți, familii, persoane în vârstă și persoane cu dizabilități.

Cele trei mari obiective de dezvoltare a colecțiilor vizează:

1. formarea unor colecții care să ilustreze evoluția artelor aplicate în Banat, România și țările europene, cu accent pe istoria designului și a fabricilor din Banat din perioada 1840–1990, printre altele, fabrica de sticlă din Tomești, fabricile de pantofi Turul, Filty și Guban, fabrica de sobe Pucher Andreas, atelierele de fier forjat Ignatz și Árpád Leyritz, fabrica de pălării, fabrica de mănuși;

2. alcătuirea unor colecții care să depună mărturie despre evoluția gustului și a modei pentru decorația interioarelor din mediul urban în Banat din secolul al XVIII-lea până în prezent, având drept repere muzeele de arte decorative din orașele fostei monarhii austro-ungare (Budapesta, Viena, Praga, Zagreb), respectiv Muzeul *Victoria and Albert* din Londra, muzeele de arte decorative din Paris, Berlin și Frankfurt am Main, care au dezvoltat colecții independente de marile pinacoteci (colecții de artă veche, modernă și contemporană) din aceste orașe, oferind publicului muzeal o gamă diversificată de expoziții;

3. ilustrarea unor secvențe din istoria fenomenului colecțiilor de artă (pictură, grafică, sculptură, arte decorative) în Banat din secolul al XVIII-lea

* Muzeul Național al Banatului, Timișoara, Piața Huniade nr. 1, corneamamarius@hotmail.com

până în contemporaneitate și în teritoriul actual al României.

Acest articol prezintă o selecție calitativă din cele 4.506 lucrări achiziționate sau donate în cursul anului 2018, obiecte de o mare varietate tipologică: pictură, grafică, sculptură, obiecte din ceramică, sticlă și metale, mobilier, textile și accesorii vestimentare, documente și fotografii din secolele XIX-XX, care ilustrează gustul și alegerile locuitorilor din Banat de-a lungul a trei secole.

Primele bunuri culturale înregistrate în colecția de pictură a Compartimentului de Arte Vizuale sunt **cinci portrete din galeria familiei nobiliare Ignaz S. Eisenstädter von Busiasch**, cu autori neidentificați, databile în perioada 1830–1840¹. Numele familiei Eisenstädter von Busiasch/de Buziaș are o importanță bine definită în istoria orașului Timișoara. Înnobilăți în 1872 de împăratul Franz Joseph al Austriei (regele Ferenc József al Ungariei) cu predicatul nobiliar von Busiasch (în lb. rom. “de Buziaș”, în lb. magh. “*buziási*”), membrii acestei familii au format o adevărată dinastie cu un rol extrem de important în economia provinciei bănățene și a relațiilor financiare pe ruta Timișoara-Becicherecul Mare (astăzi, Zrenjanin), Szeged și cele două capitale ale monarhiei austro-ungare: Budapesta și Viena, în acest ultim oraș Simon Eisenstädter von Busiasch înființând compania *Eisenstädter și Fiii* în primele decenii ale secolului XIX. Simon și Hermine (născută Guttmann) au avut zece copii, șapte băieți și trei fete, toți contribuind prin alianțe matrimoniale la creșterea puterii economice și financiare a familiei².

Despre existența galeriei de portrete ale familiei cuprinzând peste 15 picturi au avut cunoștință multe persoane din oraș: dr. Ernest Neumann, prim-rabinul comunității mozaice din Timișoara și muzeografi de la Muzeul Banatului în anii ‘70-‘80 ai secolului trecut³, dar și familii de medici și profesori, care s-au perindat prin casa verde din fața Tribunalului din cartierul Cetate pentru achiziționarea unor obiecte de artă după terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial. O doamnă medic nonagenară își amintește de o vizită în apartamentul familiei în anii ‘60, dar nu a făcut nicio achiziție pentru că soțul ei, un medic cunoscut în oraș, a considerat că persoanele portretizate erau urâte⁴.

Cele cinci portrete intrate în patrimoniul Muzeului Național al Banatului prin achiziție în anul 2018 depun mărturie despre istoria acestei familii în perioada 1830–1840. S-a vorbit în cercul muzeografilor, în mod special, despre cele două portrete de dimensiuni mari ca fiind atribuite pictorului Karl Brocky (1807–1855)⁵, fiul unui peruchier din cetatea Timișoarei, care a studiat la Academia din Viena și a făcut carieră în Marea Britanie, ajungând să picteze portretele reginei Victoria și al prințului consort Albert, alături de numeroase comenzi primite din partea aristocrației britanice⁶. Cele două portrete de dimensiuni mari⁷ (fig. 1 și 2) aparțin școlii vieneze de pictură, fiind databile în jurul anului 1830 și încadrate în ramele originale în stil Biedermeier, adevărate exemple de măiestrie artistică. Elena Miklószik, fostul custode al colecției de artă bănățeană a muzeului, consideră că cele două portrete reprezintă pe Simon Eisenstädter von Busiasch și soția sa, Ernestine Guttmann, fiind realizate la mijlocul anilor ‘30 ai secolului al XIX-lea⁸, ca și portretele familiei Franz și Barbara Weldin, aflate astăzi în patrimoniul Muzeului de Artă Timișoara⁹. István Berkeszi, custodele muzeului înainte de Primul Război Mondial, a vizitat galeria de portrete a acestei familii nobiliare din Timișoara și menționează două portrete de dimensiuni mari ale soților Ignaz S. și Hermine Eisenstädter von Busiasch realizate în anul 1865 de Csillagi Lajos (1829–1903) și alte două portrete ale familiei Linei Eisenstädter din Szeged executate în 1863¹⁰, dar nu consemnează în fișa dedicată pictorului Brocky cele două portrete achiziționate de Muzeul Național al Banatului în anul 2018. În arhiva galeriei de artă Kieselbach din Budapesta se află o fișă dedicată lui Csillagi Lajos, artist pictor și fotograf din Pesta¹¹, în care este specificat anul 1863 pentru realizarea celor două portrete Eisenstädter din Szeged menționate de Berkeszi, așadar ulterior perioadei 1830–1840, când au fost executate cele două portrete achiziționate recent de Muzeul Național al Banatului.

Cele două portrete pandant de dimensiuni

¹ Cornea 2019, 235–238.

² Lendvai 1899, 121–124.

³ Adriana Buzilă, istoric de artă, comunicare verbală, 2018; Rodica Vărtaciu, istoric de artă, comunicare verbală, 2019.

⁴ Dr. Elena Bugarin, comunicare verbală, Timișoara, octombrie 2017.

⁵ Fișa întocmită de Adriana Buzilă pentru Oficiul Județean de Patrimoniu Timiș în anii ‘70 ai secolului al XX-lea.

⁶ Berkeszi 1909, 56–64; Podlipny-Hehn 1984, 25–26; Miklószik 2017, 353.

⁷ Ulei pe pânză, 95 × 77 cm, nesemnat, nedatat, Muzeul Național al Banatului, colecția de pictură, nr. inv. 4 și 5.

⁸ Miklószik 2017, 353, nota 19.

⁹ Miklószik 2004, 28–29, reproduse la pag. 16, 19.

¹⁰ Berkeszi 1909, 97–98.

¹¹ Site-ul galeriei Kieselbach din Budapesta https://www.kieselbach.hu/fotografus/csillagi-lajos_7756 (accesat în 5 iulie 2020), fișa dedicată artistului Csillagi Lajos.

medii¹² (fig. 3 și 4) databile în jurul anului 1840 au aparținut ramurii din Szeged a familiei Eisenstädter, prin căsătoria Linei cu Ignatz Simon ajungând la Timișoara, în galeria de pictură Eisenstädter von Busiasch. Portretul de femeie¹³ (fig. 5) este un frumos exemplu de pictură academică vieneză din jurul anului 1840, în ramă Biedermeier originală.

După al Doilea Război Mondial, cele trei surori (Margit, Irene și Hermine) au ajuns într-o stare de sărăcie lucie și au înstrăinat obiectele din casa familiei Eisenstädter von Busiasch. Una dintre cele trei surori a fost angajată fictiv ca pontatoare la *Uzina italo-română de textile din Timișoara* (U.T.T.) cu ajutorul lui Stevan Bebić (1912–1985), contabil-șef, care studiasse trei ani la Academia de Belle-Arte din Cluj¹⁴. Stevan a făcut închisoare politică (sentință de 5 ani), a fost dus la Canal, pentru că a fost membru fruntaș în conducerea *Partidului Social-Democrat Titel Petrescu*. Făcea teatru amator și juca fotbal¹⁵. În amintirea fiicei lui Stevan un loc aparte îl ocupă vizita în casa celor trei surori Eisenstädter von Busiasch din anii '50, când fetița de nouă ani le-a perceput pe cele trei doamne ca trăind într-o atmosferă desprinsă din romanul *Marile speranțe* precum Miss Havisham, celebrul personaj creat de Charles Dickens. Fiul unui medic a vizitat la începutul anilor '70 apartamentul cu holul, bucătăria, salonul mare, unde locuiau cele trei surori și o cameră mai mică de la etajul I al casei verzi. În salon dormeau cele trei surori. Acolo erau expuse cele două portrete mari atribuite lui Karl Brocky, iar în camera mică celelalte trei portrete. Domnul, acum septuagenar, își amintește de mobilierul din salon: un lavabou cu intarsie și o ușă, biblioteca din nuc fără intarsii cu două uși și geamuri, alături de o comodă cu intarsii. Cele trei surori au cerut o butelie de aragaz pentru bibliotecă, dar mama tânărului s-a opus cedării buteliei în schimbul bibliotecii¹⁶.

Margit, căsătorită Pfeiffer, a decedat în

¹² Ulei pe pânză, 65 × 53 cm, nesemnat, nedatat, Muzeul Național al Banatului, colecția de pictură, nr. inv. 1 și 2.

¹³ Ulei pe pânză, 44,5 × 36,5 cm, nesemnat, nedatat, Muzeul Național al Banatului, colecția de pictură, nr. inv. 3.

¹⁴ Stevan Bebić a vândut Muzeului Banatului după Al Doilea Război Mondial o lucrare de pictură semnată de Stevan Aleksić (1876–1923) – *Mamă cu copil*, ulei pe pânză, nr. inv. 902, astăzi în patrimoniul Muzeului de Artă Timișoara. În proprietatea lui Bebić se găseau alte lucrări semnate de Stevan Aleksić: *Viziunea soldatului rănit în Primul Război Mondial cu Țarul Lazăr pe Câmpia Mierlei*, *Nud feminin* și *Dalila tăind părul lui Samson*. Mama lui Bebić locuia în satul Madoș, unde era preot Ivan, fratele pictorului Stevan Aleksić, Bebić cumpărând lucrările de la Ivan Aleksić.

¹⁵ Dana Ungur, comunicare verbală, Timișoara, 2013.

¹⁶ Dr. Mircea Olariu, comunicare verbală, Timișoara, 2018.

decembrie 1973 la vârsta de 82 ani, în timp ce Irene, botezată în rit creștin prin căsătoria cu Ludwig Bauer, medic ginecolog, a murit în anul 1975. După decesul sorerilor, Hermine, care fusese căsătorită cu avocatul Sándor Rasko, fostul proprietar al Fabricii de mănuși din Timișoara (1889–1951)¹⁷, a vândut în anii '70 aceste cinci portrete unei familii de medici, fiind ultimele picturi înstrăinate din marea galerie de portrete Eisenstädter von Busiasch. Erau portretele de care cele trei surori au fost atașate în mod special, astfel că aceste cinci picturi Biedermeier au fost vândute ultimele. Familia de medici a păstrat portretele timp de trei generații până în anul 2018, când Muzeul Național al Banatului le-a achiziționat și prezentat publicului în expoziția *Patrimonium 2018*, alături de alte obiecte de artă cumpărate sau donate acestei instituții. Hermine, ultima descendentă a acestei familii de nobili evrei, a locuit în casa verde din fața Tribunalului din cartierul Cetate până în anii '70 ai secolului trecut, când a făcut schimb de locuință cu femeia care o ajută în casă. Aceasta a aruncat la gunoi actele și albumele de fotografii după plecarea Herminei, care a trăit până la vârsta de 86 ani în curtea unei case modeste din cartierul Iosefin¹⁸, odată cu ea stingându-se în luna octombrie a anului 1981 ramura din Timișoara a familiei Eisenstädter von Busiasch cu o importanță bine definită în istoria orașului.

Muzeul Național al Banatului este instituția care păstrează amintirea unor oameni și locuri din Banatul istoric prin intermediul obiectelor achiziționate sau donate odată cu înființarea Societății de Istorie și Arheologie din Banat în anul 1872. O achiziție importantă pentru Compartimentul de Arte Vizuale a reprezentat-o *Portretul lui Titus Olariu în Primul Război Mondial (1919)* realizat de Ilona contesă Széchenyi¹⁹. Această achiziție a fost completată de o donație de documente și fotografii din partea doamnei Santuzza Olariu, fica avocatului Titus Olariu (1896–1960)²⁰.

¹⁷ Gruneanțu 2017, 350.

¹⁸ Doamna M.S., comunicare verbală, Timișoara, 2018.

¹⁹ Colecția de pictură, nr. inv. 6, ulei pe pânză, 60 × 44 cm, semnat și datat în colțul din dreapta sus: *Szechenyi Ilona 1919*, cu ramă în stil Secession. Proveniență: achiziție din anul 2018.

²⁰ Donația avocat Santuzza Olariu, Timișoara: *Documente și fotografii ale familiei dr. Titus Olariu*, diploma de avocat a lui Titus Olariu, 21 octombrie 1927, nr. inv. 4; fotografie *Titus Olariu alături de contesa Ilona Széchenyi* (în dreapta) pe moșia conților din Ungaria în Primul Război Mondial, 1919, nr. inv. 6; fotografie *Titus Olariu cu soția Eleonora și fica Speranța*; carte *Ein Maskenball*, ed. Ricardi, cu semnătura lui Titus Olariu, 1924, nr. inv. 14; fotografie *Absolvenții*

Informații prețioase despre cariera lui Titus Olariu se găsesc în monografia dedicată acestui artist liric și avocat, avându-l ca autor pe Constantin Tufan-Stan²¹, în care sunt reproduse documentele și fotografiile donate Muzeului Național al Banatului. La Gimnaziul Român Greco-Oriental din Brașov, pe care l-a absolvit în 1914 cu examenul de bacalaureat, Titus Olariu a fost coleg de promoție cu filosofii Lucian Blaga și D. D. Roșca, istoricul de artă Ionel Jianu, avocatul și omul politic Coriolan Băran și istoricul Andrei Oțetea. După participarea la Primul Război Mondial, Titus Olariu a fost bariton la Opera Română din Cluj, Volksoper din Viena, Staatstheater din Dresda, membru al Partidului Național Țărănesc, prefect al județului Severin (1932–1933), magistrat, consilier și președinte al Curții Administrative din Timișoara (1939–1949), membru al Reuniunii de cântări Corala Banatului din Timișoara sub conducerea muzicală a lui Sava Golumba. Titus Olariu a fost deținut politic între 1952–1954 și ulterior a desfășurat o activitate de corist și dirijor al Corului Catedralei Mitropolitane din Timișoara.

Despre cultura și civilizația din Banat în perioada interbelică depune mărturie **Portretul jurnalistului László Pogány** realizat în anul 1928 de pictorul Endre Litteczky (1880–1953)²². Publicat de autorul acestui articol²³, portretul a fost achiziționat în cursul anului 2018 pentru Compartimentul de Arte Vizuale al Muzeului Național al Banatului. László Pogány (1901–1956) a fost fiul lui Mihály Pogány, proprietarul ziarului *Temesvári Hírlap* și al Eugeniei Fuchs. În urma căsătoriei cu Anamaria (1907–1989), una dintre fiicele medicului Géza Lichtscheindl, directorul spitalului din cartierul Cetate, cei doi s-au remarcat în rândul colecționa-

rilor de artă din Timișoara interbelică, reușind să constituie o colecție importantă cu lucrări de pictură ale artiștilor din Banat – Stevan Aleksić, Adolf Humborg, Oskar Szuhaneck, Endre Litteczky și, în special, Albert Varga, dar și caricaturi realizate de Nándor Kóra Korber pentru personalitățile timpului și publicate în paginile ziarului *Temesvári Hírlap* condus de László Pogány²⁴.

Pentru a ilustra istoria culturii din Banatul interbelic a fost achiziționat **bustul lui Ioachim Miloia** (fig. 6) executat de sculptorul Ferdinand Gallas la începutul anilor '30²⁵. Director al Muzeului Bănățean în perioada 1928–1940, Ioachim Miloia (Ferendia, 1897 – Cluj, 1940) a înființat revista *Analele Banatului* și a editat-o în perioada 1928–1932, fiind și colaborator al revistelor interbelice *Banatul*, *Revista Institutului Social Banat-Crișana* și *Luceafărul*. Din anul 1937 Ioachim Miloia a îndeplinit funcția de director al Direcției Arhivelor Regionale Bănățene (filială a Arhivelor Statului) și șef al Serviciului Cultural al Municipiului Timișoara. A fost președinte al Societății de Arheologie și Istorie din Timișoara, vicepreședinte al Comisiunii Monumentelor Istorice pentru Banat, președinte al Secției cultural-artistice a Institutului Social Banat-Crișana, președinte al secției istorice și etnomuzeale a Regionalei Astra Bănățeană, membru al Corporației eparhiale (deputat sinodal), desfășurând o intensă activitate în domeniul restaurării picturilor din bisericile bănățene. Ferdinand Gallas (Timișoara, 1893 – Lovrin, 1949), sculptor, ceramist, traducător, autor de nuvele, a realizat o serie de portrete bust în ghips, bronz și marmură pentru prietenii din viața culturală din Timișoara: pictori, sculptori, graficieni, scriitori, poeți și critici de artă. Bustul lui Ioachim Miloia în ghips patinat este inedit, nefiind cunoscut în literatura de specialitate²⁶, până în momentul intrării acestuia în patrimoniul Muzeului Național al Banatului în anul 2018.

În colecția de ceramică, sticlă și metale a Compartimentului de Arte Vizuale a fost înregistrat cu primul număr de inventar un **serviciu de toaletă pentru călătorie** (fig. 7), în cutie de lemn, **atelier J. C. Klinkosch k.k. Hof- und Kammerlieferant, Viena**, databil 1872–1900, argint 800⁰/₀₀, cu 18 piese, greutate 6,289 kg²⁷.

Gimnaziului Greco-Ortodox din Brașov 1913–1914, nr. inv. 5; fotografie *Titus Olariu, președinte al Curții Administrative din Timișoara (1939–1949)*; Brevet eliberat de Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale pentru conferirea Crucii Meritul Sanitar, clasa I, lui Titus Olariu, prefectul județului, din 28 iulie 1933; Brevet pentru Medalia Centenarului Regelui Carol I conferit lui Titus Olariu, consilier la Curtea Administrativă din Timișoara, 9 mai 1939; fotografie înrămată *Titus Olariu în rolul Scarpia la Opera din Cluj*, nr. inv. 7; afiș înrămat – Spectacolul de operă *Aida, Dresda, 1926*, nr. inv. 8; afiș înrămat – Spectacolul de operă *Der Bajazzo, Volksoper din Viena, 1925*, nr. inv. 10; afiș înrămat – Spectacolul de operă *La Traviata, Volksoper din Viena, 1925*, nr. inv. 11; afiș înrămat – Spectacolul de operă *Carmen, Volksoper din Viena, 1925*, nr. inv. 13.

²¹ Tufan-Stan 2008.

²² Ulei pe pânză, 84 × 63 cm, Colecția de pictură, nr. inv. 7. Proveniență: achiziție din anul 2018.

²³ Cornea 2016, 117, fig. 7; Cornea 2017, 380, fig. 10 reproducere color.

²⁴ Cornea 2017, 371–372.

²⁵ *Bustul lui Ioachim Miloia, directorul Muzeului Bănățean (1931)*, ghips patinat, 30 × 20 cm, nesemnat, Colecția de sculptură, nr. inv. 1. Proveniență: achiziție din anul 2018.

²⁶ Podlipny-Hehn 2002; Miklóšik 2003; Szekernyés 2007.

²⁷ Colecția de ceramică, sticlă și metale, nr. inv. 1. Proveniență: achiziție din anul 2018.

Fiecare piesă este marcată cu blazonul comanditarului, o familie de aristocrați cu rang de conți.

1. Lighean din argint, 9 × 32 × 42,5 cm, 2266 gr.
2. Pudrieră dreptunghiulară din argint, 3,5 × 6 × 9 cm, 176 gr.
3. Pudrieră dreptunghiulară din argint, 3,5 × 6 × 9 cm, 166 gr.
4. Pudrieră rotundă mică din argint, 6 × 8 cm, 262 gr.
5. Pudrieră rotundă mică din argint, 6 × 8 cm, 256 gr.
6. Pudrieră rotundă mare din argint, 7,5 × 11 cm, 438 gr.
7. Pudrieră rotundă mare din argint, 7,5 × 11 cm, 432 gr.
8. Cutie pentru perie din argint, 21,5 × 4 × 6,5 cm, 414 gr.
9. Cutie pentru piaptăn din argint, 25 × 5,5 × 8,5 cm, 704 gr.
10. Cutie dreptunghiulară mică din argint, 7,5 × 3 × 4,5 cm, 149,06 gr.
11. Cutie mică din argint, 5 × 3 × 3,5 cm, 79,02 gr.
12. Sticlă de cristal pentru parfum, cu capac din argint, 9 × 5,5 cm
13. Sticlă de cristal pentru parfum, cu capac din argint, 9 × 5,5 cm
14. Sfeșnic din argint cu două brațe, 19,5 × 9,5 cm, 311,91 gr.
15. Sfeșnic cu două brațe, din alpaca argintată, 19,5 × 9,5 cm, 287,88 gr
16. Pahar din argint, 8,5 × 4,5 × 6,5 cm, 163,77 gr.
17. Clopoșel din argint, 8,5 × 5 cm, 77,68 gr.
18. Oglindă cu ramă din argint, 37,5 × 27, aprox. 400 gr. de argint
19. Pernă din mătase roșie, 43 × 33,5 cm
20. Cutie din lemn îmbrăcată în piele, 17 × 45 × 35,5 cm

Realizate la Viena de **firma Josef Carl von Klinkosch**, cele 18 piese din argint 800⁰/₀₀ reprezintă o mărturie a gustului pentru lux al mării burghezii și al aristocrației din monarhia austro-ungară. Acest serviciu de călătorie pentru două persoane a fost produs după anul 1879, când împăratul Franz Joseph îl înnobilează pe Josef Carl, acordându-i titlul nobiliar *Ritter von Klinkosch* (cavaler de Klinkosch). Firma Klinkosch a fost înființată în 1830/1831 de Carl Klinkosch și Stefan Mayerhofer cu numele Mayerhofer și Klinkosch, în anul 1851 fiind preluată de Josef Carl. Grație produselor de argint de înaltă calitate, firma Klinkosch a fost căutată de marea burghezie și aristocrație a

Imperiului, din anul 1855 firma deținând și calitatea de furnizor regalo-imperial (*k.u.k Hof- und Kammerlieferant*). În anul 1869 Klinkosch devine singurul proprietar al firmei, iar numele acesteia va fi schimbat în *J. C. Klinkosch*. Obiectele de argint produse de această firmă se bucură în prezent de un real succes financiar pe piața de artă europeană, Klinkosch fiind asociat cu renumele argintăriei vieneze din secolul al XIX-lea.

Cutia cu cele 18 piese de argint a fost achiziționată de Muzeul Național al Banatului în anul 2018 din moștenirea unei doamne din Timișoara, născută în familia unor negustori de textile din Innsbruck, educată la un pension din Elveția, care s-a căsătorit prima oară în 1910 cu un reprezentant al burgheziei austriece, iar a doua oară în anul 1920 cu un medic din Banat. Doamna a primit acest serviciu de la prietena sa, Alice, care era născută la Viena și stabilită în Timișoara în urma căsătoriei cu Johann Geyer. Acest serviciu de argint a fost primit de Alice de la tatăl ei din Viena și a rămas în locuința familiei Geyer din cartierul Fabric până după Al Doilea Război Mondial, când Alice este victima unei crime în apartamentul din casa Prohaska din Piața Romanilor, care a șocat Timișoara postbelică²⁸.

Donațiile familiei prof. dr. Horia Vermeșan de obiecte din sticlă ilustrează gustul burghezii din Banat în decorația interioarelor la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a veacului următor. Multe piese provin din colecția Annunziata Rosenzweig din str. Doja (cartierul Elisabetin) și din proprietatea lui Francisc Nedavnik, un personaj important pe piața de artă din Timișoara socialistă. Bomboniere, vase, carafe, boluri din sticlă și scrumiere din diverse ateliere central-europene atestă circulația acestora în fostele teritorii ale monarhiei austro-ungare și gradul înalt de civilizație urbană din Banat²⁹.

²⁸ Pia Brînzeu, comunicare verbală, Timișoara, 2018; Liana Oteșteanu, comunicare verbală, Timișoara, 2019.

²⁹ Bol din sticlă, model pictat cu flori albe și albastre, sfârșitul sec. XIX, Europa Centrală, h 10 cm, nr. 343; Bombonieră din sticlă, model pictat cu flori albastre, sfârșitul sec. XIX, Europa Centrală, h 8 cm, nr. inv. 344; Vază din sticlă neagră cu motive vegetale, fabrica Grossenhain, Germania, începutul sec. XX, h 20 cm, diametru 11,5 cm, nr. inv. 381; Carafă cu dop, sticlă gravată, prima jumătate a sec. XX, Europa Centrală, h 36,5 cm, diametru 13 cm, nr. inv. 363, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Scrumieră neagră din lemn de piper cu sidef, sfârșitul sec. XIX, h 7,5 cm, diametru 15 cm, nr. inv. 382, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Sticlă decorată cu foiță de aur, sfârșitul sec. XIX, Europa Centrală, h 17 cm, nr. inv. 336; Sticlă albastră cu foiță aurie, Austria, perioada 1900, h 25 cm, nr. inv. 337, din casa Rosenzweig Annunziata; Sticlă verde cu foiță aurie, Austria, perioada 1900, h

Născut în anul 1945 într-o familie de colecționari, prof. dr. Horia Vermeșan, medic ortoped și membru al Academiei de Științe Medicale din România, reprezintă a treia generație de colecționari, descendenți ai protopopului Musta din Oravița³⁰, cu interes pronunțat pentru mobilier, ceasuri, icoane românești și pictură europeană veche, numărându-se printre cei mai avizați colecționari de artă din Timișoara postbelică³¹. Preocupat de promovarea patrimoniului mobil și conservarea memoriei unor artiști contemporani, prof. dr. Horia Vermeșan a editat două cataloage de artă dedicate pictorului Virgil Demetrescu Duval (1930–2005)³² și Alfons Vezoc, violonist și pictor (1934–2015)³³.

Arhiva Virgil Birou donată Muzeului Național al Banatului cuprinde 2.776 documente de o mare valoare muzeistică și istorico-documentară (albume

22 cm, nr. inv. 338; Pahar din sticlă, cu ornament metalic, Austria, începutul sec. XX, h 7 cm, diametru 7 cm, nr. inv. 335, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Carafă cu dop, sticlă pictată manual, sec. al XX-lea, Europa Centrală, h 26,5, diametru 10 cm, nr. inv. 364, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Vas decorativ tip Loetz, începutul sec. al XX-lea, Cehoslovacia, 5 × 16 cm, nr. inv. 362, provine din casa Rosenzweig Annunziata; Vază de cristal, Cehoslovacia, anii '30 ai sec. XX, h 19 cm, diametru 13 cm, nr. inv. 368, provine din casa Rosenzweig Annunziata; Vază de sticlă, perioada postbelică, Europa Centrală, h 14 cm, nr. inv. 351; Fructieră din sticlă albastră și metal, prima jumătate a sec. XX, Europa Centrală, h 4 cm, diametru 19 cm, nr. inv. 371, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Sticlă cu model auriu și roșu, Austria, perioada 1900, h 24 cm, nr. inv. 339; Vază din sticlă roșie, model pictat, perioada interbelică, Europa Centrală, h 15 cm, nr. inv. 341; Coș decorativ, sticlă portocalie și verde, perioada interbelică, Cehoslovacia, h 14 cm, diametru 12 cm, nr. inv. 369, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Coș decorativ, sticlă portocalie, perioada interbelică, Cehoslovacia, h 25 cm, diametru 12 cm, nr. inv. 370, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Carafă cu dop, cristal gravat, perioada interbelică, Cehoslovacia, h 26,5 cm, diametru 14 cm, nr. inv. 364, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Vază din sticlă, perioada interbelică, Cehoslovacia h 21 cm, diametru 10 cm, nr. inv. 375, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Vază din sticlă, perioada interbelică, Cehoslovacia, h 19, diametru 13 cm, nr. inv. 376, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Vază din sticlă, perioada interbelică, Cehoslovacia, h 27 cm, diametru 12 cm, nr. inv. 377, a aparținut lui Francisc Nedavnik; Vază din sticlă, perioada interbelică, Europa Centrală, h 24 cm, nr. inv. 350; Vază din sticlă, perioada postbelică, Europa Centrală, h 25 cm, diametru 8 cm, nr. inv. 367, a aparținut lui Francisc Nedavnik.

³⁰ Musta 2009.

³¹ Vermeșan 2012, 147–165, cap. VIII este dedicat patrimoniului cultural al Secției de Ortopedie I din cadrul Spitalului Județean Timiș, unde prof. dr. Horia Vermeșan a înființat un muzeu prin donațiile făcute acestei instituții medicale de prestigiu. Vermeșan 2013, 167–201; Vermeșan 2016.

³² Vermeșan-Nițescu 2017.

³³ Vermeșan-Nițescu-Ardelean, *Catalog. Biografia, activitatea și viața pictorului Alfons Vezoc*, Timișoara (2018).

de fotografii, filme, diapozitive, negative pe sticlă, documente de familie, acte personale, legitimații, manuscrise, cărți, reviste, ilustrații, cărți poștale și scrisori). Virgil Birou (Ticvanu Mare, astăzi, în jud. Caraș-Severin, 1903 – Timișoara, 1968) a fost scriitor, jurnalist, fotograf, inginer de mină și colecționar de artă, rămânând în istoria culturii din Banat alături de istoricul și publicistul Ion Stoia-Udrea și sculptorul Romul Ladea ca membrii ai „trifoiului cărașan”, care frecventau restaurantul *Spieluhr* și întâlnirile boemei artistice amintite în cartea *Romul Ladea și lumea lui cuprinzătoare*³⁴. Peste 140 de desene și gravuri grupate în două albume provenind din colecția lui Virgil Birou³⁵ ilustrează relația scriitorului cu cercurile artistice din Timișoara interbelică: Alexandru Popp, Catul Bogdan, Aurel Ciupe, Julius Podlipny, Ion Vlasiu, sculptorul Romul Ladea, profesori la Școala de Arte Frumoase, artiștii Eugen Gâscă, Corneliu Liuba și Tasso Marchini. Între 1941–1944 Virgil Birou a îndeplinit funcția de președinte al Societății Scriitorilor Români din Banat, organizând în anul 1941 *Expoziția cărții, artelor plastice și grafice românești din Banat*.

Inventarul acestui fond documentar, reprezentând o sursă prețioasă de informații despre Banat în perioada 1900–1968, a fost publicat în revista *Analele Banatului*³⁶. Acte și manuscrise aparținând lui Iuliu Birou (Cârnecea, astăzi, în jud. Caraș-Severin, 1858 – Ticvanu Mare, 1934), tatăl scriitorului Virgil Birou, documentează viața unui învățător și dirijor de cor din Ticvanu Mare, de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

Cele 11 jurnale ale pictorului Ioan Isac (1885–1950) donate Muzeului Național al Banatului de **scriitorul Ion Marin Almăjan**³⁷ furnizează informații despre situația României și a Europei în perioada mai 1939 – aprilie 1947, constituindu-se într-un reportaj despre condiția artistului Ioan Isac, profesor de desen la Școala Normală din Timișoara, înainte și după Al Doilea Război Mondial. Aceste jurnale, de o deosebită valoare memorială și istorico-documentară, reprezintă o sursă excepțională de informații despre relația

³⁴ Grozdan 1979.

³⁵ Album Virgil Birou nr. 1 cu 41 de desene și 2 pagini cu poezii din perioada interbelică, pe 43 de planșe, colecția de grafică, nr. inv. 1, achiziție din anul 2018 și Album Virgil Birou nr. 2 cu 99 de desene din perioada interbelică pe 94 de planșe și 3 pagini cu texte, colecția de grafică, nr. inv. 2, achiziție din 2018.

³⁶ Cornea-Flutur 2018, 193–200.

³⁷ Colecția Arte Vizuale – Diverse, nr. inv. 123, donație în anul 2018. Muzeul Național al Banatului a achiziționat în anul 2017 volumul XVII din jurnalele pictorului Ioan Isac.

artist-comanditar în Timișoara inter- și postbelică, circulația unor picturi și prețurile acestora.

1. vol. VI din 23 mai 1939 – 11 noiembrie 1939;

2. vol. VII din 12 noiembrie 1939 – 31 martie 1940;

3. vol. VIII din 1 aprilie 1940 – 10 august 1940;

4. vol. IX din 10 august 1940 – 14 noiembrie 1940;

5. vol. X din 16 noiembrie 1940 – 31 martie 1941;

6. vol. XI din 1 aprilie 1941 – 24 octombrie 1941;

7. vol. XII din 25 octombrie 1941 – 14 aprilie 1942;

8. vol. XIII din 15 aprilie 1942 – 31 octombrie 1942;

9. vol. XIV din 1 noiembrie 1942 – 31 martie 1943;

10. vol. XVIII din 5 iunie 1945 – 23 aprilie 1946;

11. vol. XIX din aprilie 1946 – 24 aprilie 1947;

Secția de Artă a Muzeului Banatului a organizat trei mari expoziții dedicate pictorului Ioan Isac, coordonate de Rodica Vârtaciu, istoric de artă, în clădirea din bd. Victoriei nr. 46 (astăzi, bd. C. D. Loga) la etajul I, a doua expoziție desfășurându-se în noiembrie 1973 în cadrul programului expozițional *Studio Arte*, iar a treia expoziție în clădirea Secției de Artă din strada Mercy în perioada decembrie 2000 – ianuarie 2001.

Prin **donăția Ligia Elisabeta Costin** de obiecte din porțelan, sticlă și cristal, textile și accesorii vestimentare se conturează un profil de cetățean al României socialiste din perioada 1960–1989, cu apetență pentru obiectele produse în fabricile românești. Cele **1357 piese** provin din aceeași sursă: **casa Liei Eugenia Costin (1934–2017)** din Timișoara.

Născută la Bozovici în familia Eugeniei și a preotului dr. Iacob Crețiu, Lia Eugenia a studiat la Liceul din Caransebeș, ulterior absolvind Facultatea de Biologie-Geografie din Cluj. Căsătorită în anul 1958 cu Neculae Costin, absolvent al Facultății de Mecanică din Cluj, Lia Eugenia Costin a activat ca profesoară de biologie și geografie la Sadu, Târgu-Jiu și Timișoara, în cadrul Liceului Electrotimiș, al Liceului Silvic și al Liceului de Informatică. Fără să dispună de surse financiare importante pentru achiziționarea unor obiecte spectaculoase din fostele țări comuniste din Europa de Est, Lia Eugenia Costin a urmărit ca în propria colecție să fie reprezentate majoritatea fabricilor de profil din România: porțelan de Alba Iulia și Cluj, Curtea

de Argeș și Dorohoi, sticlărie de Avrig, Turda și Tomești, faianță de Sighișoara. Donația cuprinde pahare pentru șampanie, vin, coniac, lichior, țuică, oranjadă, apă și bere, boluri, cupe, flacoane și carafe, bomboniere și vase pentru flori, bibelouri.

În rândul obiectelor donate se găsesc obiecte de sticlă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, servicii de porțelan de masă, de ceai și cafea din perioada interbelică, provenind din ateliere germane, austriece și cehoslovace, alături de tacâmuri din alpaca argintate, care depun mărturie despre gustul unei familii din Banat din prima jumătate a secolului XX: familia preotului dr. Iacob Crețiu, consilier al Episcopiei Caransebeșului.

În cursul anului 2018, în inventarele Compartimentului de Arte Vizuale au fost înregistrate 4.506 obiecte, dintre care *4.338 de bunuri culturale* primite ca donație, de tipologii extrem de diverse: picturi, sculpturi, lucrări de grafică, obiecte din ceramică, sticlă și metale, mobilier, textile și accesorii vestimentare din perioade diferite și arhiva Virgil Birou (1903–1968), scriitor și colecționar de artă. Cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Timiș au fost achiziționate *168 bunuri culturale*, ilustrând gustul și alegerile locuitorilor din Banat în ultimele trei secole, toate aceste obiecte constituindu-se în exponate pentru viitoare expoziții permanente ale Secției de Istorie din Castelul Huniade, sediul Muzeului Național al Banatului.

BIBLIOGRAFIE

Berkeszi 1909

Berkeszi István, *Temesvári művészek*, Temesvár (1909).

Cornea 2016

Marius Cornea, Between the Visible and the Invisible. Art Collecting in the Interwar City of Timișoara, Romania. *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*. Série Beaux-Arts, LIII, București (2016), 111–127.

Cornea 2017

Marius Cornea, Pictorul Ferenczy József (1866–1925) și colecționarii de artă din Timișoara. *Analele Banatului. Serie Nouă. Arheologie-Istorie*, XXV (2017), 369–383.

Cornea-Flutur 2018

Marius Cornea, Liana Flutur, Arhiva Virgil Birou (1903–1968) – sursă documentară pentru istoria culturii din Banat în prima jumătate a secolului al XX-lea. *Analele Banatului. Serie Nouă. Arheologie-Istorie*, XXVI (2018), 193–200.

Cornea 2019

Marius Cornea, Timișoara – oameni, locuri și povești

într-o expoziție. *Art Encounters 2019, catalogul bienalei din Timișoara*, curatori Maria Lind și Anca Rujoiu, Timișoara (2019), 235–238.

Grozdan 1979

Dorian Grozdan (coordonator), *Romul Ladea și lumea lui cuprinzătoare*, Ed. Facla, Timișoara (1979).

Gruneanțu 2017

Lazăr Gruneanțu, *Avocații Baroului Timiș 1875–2015. Lexicon*, Ed. ArtPress, Timișoara (2017).

Lendvai 1899

Lendvai Miklós, *Temes vármegye nemes családjai*, vol. 2, Budapest (1899).

Miklósik 2003

Elena Miklósik, *Ferdinand Gallas (1893–1949). Catalog de expoziție*, Muzeul Banatului Timișoara. Secția de Artă, Ed. Mirton, Timișoara (2003).

Miklósik 2004

Elena Miklósik, *Interferențe culturale în pictura Banatului. Secolul al XIX-lea*, Ed. Mirton, Timișoara (2004).

Miklósik 2017

Elena Miklósik, Botezuri, cununii și înmormântări. Însemnări manuscrise și informații tipărite dezvăluind prezența artiștilor în cetatea Timișoarei în prima jumătate a secolului al XIX-lea. *Analele Banatului. Serie Nouă. Arheologie-Istorie*, XXV (2017), 351–368.

Musta 2009

Horia Musta, *Neamul Mustonilor în Banat*, Ed. Marineasa, Timișoara (2009).

Podlipny-Hehn 1984

Annemarie Podlipny-Hehn, *Banater Malerei vom 18. bis ins 20. Jahrhundert*, Kriterion Verlag, Bukarest (1984).

Podlipny-Hehn 2002

Annemarie Podlipny-Hehn, *Ferdinand Gallas*, Ed. Artpress, Timișoara (2002).

Szekernyés 2007

Szekernyés János, *Gallas Nándor*, Ed. Mentor, Târgu-Mureș (2007).

Tufan-Stan 2008

Constantin Tufan-Stan, *Titus Olariu. Artistul și epoca sa*, Ed. Anthropos, Timișoara (2008).

Vermeșan 2012

Horia Vermeșan, *Istoria ortopediei din Banat. Secvențe văzute în timp*, Ed. Artpress, Timișoara (2012).

Vermeșan 2013

Horia Vermeșan, *Memorii și Istorie din viața mea*, Timișoara (2013).

Vermeșan 2016

Horia Vermeșan, *O colecție de familie*, Timișoara (2016).

Vermeșan-Nițescu 2017

Horia Vermeșan, Mihnea Nițescu, *Virgil Demetrescu Duval*, București (2017).

Vermeșan-Nițescu-Ardelean 2018

Horia Vermeșan, Mihnea Nițescu, Florin Ardelean, *Catalog. Biografia, activitatea și viața pictorului Alfons Vezoc*, Timișoara (2018).

https://www.kieselbach.hu/fotografus/csillagi-lajos_7756, Arhiva galeriei *Kieselbach* din Budapesta, fișă dedicată artistului Csillagi Lajos.

Credite fotografice / Photo credits: Milan Șepeșan

Fig. 1. Școală austriacă, Portret de bărbat, nesemnat, MNaB (Muzeul Național al Banatului), nr. inv. 5 / Austrian School, Portrait of a Man, unsigned, inv. no. 5.

Fig. 2. Școală austriacă, Portret de femeie, nesemnat, MNaB, nr. inv. 4 / Austrian School, Portrait of a Lady, unsigned, inv. no. 4.

Fig. 3. Școală maghiară, Portret de bărbat, nesemnat, MNaB, nr. inv. 2 / Hungarian School, Portrait of a Man, unsigned, inv. no. 2.

Fig. 4. Școală maghiară, Portret de femeie, nesemnat, MNaB, nr. inv. 1 / Hungarian School, Portrait of a Lady, unsigned, inv. no. 1.

Fig. 5. Școală austriacă, Portret de femeie, nesemnat, MNaB, nr. inv. 3 / Austrian School, Portrait of a Lady, unsigned, inv. no. 3.

Fig. 6. Ferdinand Gallas (1893–1949), Bustul lui Ioachim Miloia, directorul Muzeului Bănățean, MNaB, nr. inv. 1 / Ferdinand Gallas, Bust of Ioachim Miloia, Director of the Banat Museum, inv. no. 1.

Fig. 7. Serviciu de toaletă pentru călătorie, în cutie de lemn, atelier J. C. Klinkosch k.k. Hof- und Kammerlieferant, Viena, databil 1872–1900, argint 800/1000 cu 18 piese, greutate 6,289 kg, MNaB, nr. inv. 1 / Toilet service for travel, in wooden box, workshop J. C. Klinkosch k.k. Hof- und Kammerlieferant, Vienna, dating from 1872 to 1900, silver 800/1000 with 18 pieces, weight 6,289 kg, inv. no. 1.